

si yaparak onu tahkik etmiş ve *Kitâbü'l-Vakf ve'l-ibtidâ'* adıyla yayımlamıştır (Amman 1422/2001). 3. *Ğarâ'ibü'l-Kur'ân*. 4. *Ma'rifetü ahzâbî'l-Kur'ân ve en-şâhîhî ve erbâ'ihî ve eczâ'ih* (kaynaklarda zikredilmeyen son iki eserin nüshaları için bk. *el-Fihrisü's-şâmil*, I, 204). 5. *el-Vakfü ve'l-ibtidâ'ü's-şâgîr*. 6. *İlelü'l-kur'ât*. Son iki eserin günümüze ulaşmış olup olmadığına dair bir bilgi yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, *İzâhu'l-vaqf ve'l-ibtidâ'* (nşr. Muhyiddin Abdurrahman Ramazan), Dimaşk 1390/1971, I, 149-150; Ebû Amr ed-Dânî, *el-Müktefâ fi'l-vaqf ve'l-ibtidâ'* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî), Beyrut 1404/1984, s. 138-139; İbnü'l-Kıftî, *İnbâhu'r-ruwât*, III, 153; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 551-560*, s. 368-369; Safedî, *el-Vâfi*, III, 178; İbnü'l-Cezerî, *Çâyetü'n-Nihâye*, II, 157; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirin*, II, 155-156; *el-Fihrisü's-şâmil: 'Ulümü'l-Kur'ân, mahtûâtü't-tefsîr ve 'ulümüh* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1989, I, 204; Süleyman Mollaibrahimoğlu, *Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Yazma Tefsirler*, İstanbul 2002, s. 103-105, 113-114, 207, 297, 393; R. Pareth, "Secâvendî", *İA*, X, 301-302; R. Sellheim, "al-Sadjawandî", *EP* (İng.), VIII, 739; Dihhudâ, *Luğatnâme*, VIII, 12080.

TAYYAR ALTIKULAÇ

SECCÂD

(السجادة)

Çokça ibadet

ve secde etmeleri dolayısıyla
Ali b. Hüseyin Zeynelâbidîn ile
(ö. 94/712)

Ali b. Abdullah b. Abbas'a
(ö. 118/736)

verilen lakap

(bk. ALİ b. ABDULLAH b. ABBAS;
ZEYNELÂBİDİN).

SECCADE

(السجادة)

İlk dönem kaynaklarında, Türkiye'de **namazlağ** veya **namazlık** da denilen yaygının Arapça adı **seccâdeye** (secdeden) rastlanmaz. Ancak bazı muahhar kaynaklar, ilk dönemlerde üzerinde namaz kılınan halı-kilim türü yaygılardan seccade olarak söz eder. Hz. Peygamber'in, üzerinde namaz kıldığı hurma lifinden dokunmuş küçük hasır kaynaklarda **humre** (örtü) adıyla geçmektedir (Buhârî, "Şalât", 21; Müslim, "Mesâcid", 270). Abdullah b. Ömer'in bir halı seccadesi (tunfise) olduğu rivayet edilir (*Müsned*, II, 56). İbn Teymiyye, İmam Mâlik'in, Abdurrahman b. Mehdî'nin Medine'ye geldiğinde mescide bir seccade serme-

sini hoş görmediğini ve onu bid'at saydığını söyler (*el-Fetâva'l-kübrâ*, II, 33). Abbâsî Veziri Hâmid b. Abbas'ın yolculuğa çıktığında beraberindekilerle birlikte namaz kılmak için yanında 400 seccade bulundurduğu bilinmektedir (İbnü'l-Cevzî, VI, 180). İbn Kesîr'in nakline göre 583'te (1187) Kudüs fethedilince Mescid-i Aksâ temizlenip kandiller asılmış ve seccadeler (büsût) serilmiştir (*el-Bidâye*, XII, 324).

En yaygın seccade tipi halı seccadedir ve günümüze ulaşan en eski örnekleri, 1905'te F. R. Martin tarafından Konya Alâeddin, 1930'da R. M. Riefstahl tarafından Beyşehir Eşrefoğlu camilerinde keşfedilen ve "Konya grubu" denilen Anadolu Selçuklu halılarıdır (*DİA*, XV, 255). Üçü bütüne yakın, diğerleri parça halinde olan bu halılar (TİEM, nr. 681, 683, 685, 688, 689, 692, 693; Konya Müzesi, nr. 1034) XIII. yüzyıla tarihlenmektedir. Daha sonraki yüzyıllarda seccadeler halı grupları içinde farklı bir sınıf oluşturmuştur. Bunlar Uşak, Gördes, Ladik, Kula gibi dokundukları yerin farklı özelliklerini yansıtmakla beraber (bk. HALI) boyutları ve halının diğer motifleriyle bütünlük arzeden mihrap, kandil, Kâbe resmi, yazı gibi süslemeleriyle ayrılırlar ve ait oldukları yöreye göre de "mihraplı Gördes", "kandilli Gördes" gibi adlar alırlar. Bazı seccadelerde mihrapların yanlarında sü-

tunçeler bulunur ve bu seccadelere halk arasında, sütunçeler nargile marpuçuna benzetilerek "marpuçlu seccade" denilir. Bazı örneklerde de alının secdeye geldiği yere yerleştirilerek içine âyetler yazılan dikdörtgen bölüm "âyetlik", ayak kısmına düşen benzer bölüm ise "tabanlık" olarak adlandırılır. Seccadeler bir kişinin namaz kılacağı şekilde planlandığı gibi benzer desenlerin tekrarıyla elde edilen, camiler için dokunmuş tek veya çift sıralı saf seccadesi şeklinde de yapılmaktadır.

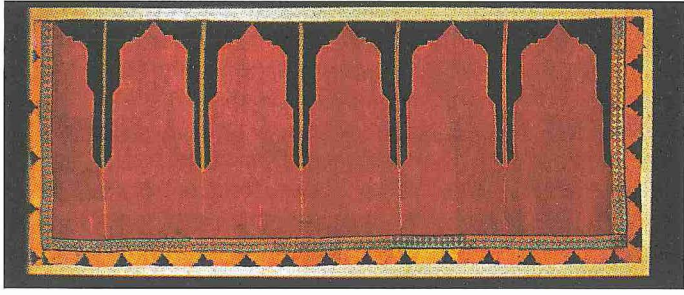
Mevcut en eski seccade örneklerinden biri XV. yüzyıla aittir ve Sivrihisar Şeyh Baba Yûsuf Tekkesi'nde bulunmuştur. 1,28 x 3,11 m. ölçülerinde olan bu saf seccadesinde koyu mavi zemin üzerine iki sıra, uçları ok başı biçiminde sonuçlanan üçgenlerden oluşturulmuş on altı mihrap yer alır. Mihraplar yan yana dizilmiş sandukalarının cepheden görünüşünü hatırlatmaktadır. Bordür küflü olup köşeli "S" motiflerinin tekrarlandığı zincir şeklinde ince sularla çevrilidir. XV. yüzyıla ait diğer bir seccade Konya Kılıcarıslan Kümbeti'nden alınmıştır. Kahverengi tabii yünden zemin üzerinde, araları birbirine bağlı üçer uzun altıgenle doldurulan şeritler birleşerek mihrabi meydana getirmiştir. 1,29 x 0,86 m. boyutlarındaki seccadeyi sarı üzerine yeşil ince küflü bir bordür çevreler.

XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı saray halılarına dayanan saf seccadelerinin çeşitli örnekler halinde bol miktarda yapıldığı görülmektedir. Bunlar konturlu mihrapları, değişik renk ve motifleriyle çok cazip kompozisyonlar meydana getirmiştir. Mihrap zemini çoğunlukla zengin dolgu motifleriyle süslenmiştir. Bazı örneklerde aygın geleceği yerlere simetrik rûmillerin süslediği ikişer taban, mihraba da ince zarif zincirlerle asılmış işlemeli kandil motifleri yerleştirildiği görülür. Bazan bahar dalları, lâle, karanfil, gül ve sümbül motifleri zemini doldurur ve insanda bir çiçek bahçesinde namaz kılıyormuş duygusu uyandırır (*Aslanapa*, s. 152).

Kurt Erdman saray halılarının en güzel örneklerini seccadelerin teşkil ettiğini ve lâle, karanfil, sümbül gibi üç karakteristik Türk çiçeğinin verilisindeki natüralizm ile tabiatın uzak palmet ve rozet çiçeklerinin usta bir desen ve kompozisyon sayesinde ortaya koyduğu birliğin yüksek bir sanat seviyesini gösterdiğini söyler. Yavuz Sultan Selim tarafından Tebriz'den getirilen ustaların katkılarını kastederek bunların kökte İran'a dayanmasına rağmen tamamen kendine özgü olduğunu belirtir (*15. Asır Türk Halısı*, s. 112).

İran halı-seccadesi

XVII. yüzyıla ait
Uşak
saf seccadesi
(Museum für
Islamische
Kunst Berlin,
Envanter
nr. I, 25/61)

Sarayda dokunan seccadelerin bir kısmı yazılı saray halısı türündedir. Kanûnî Sultan Süleyman'ın Mevlânâ Türbesi'ne hediye ettiği ince yün iplikle dokunmuş, 180 × 116 cm. ebadındaki seccade bunlar hakkında genel bir kanaat vermektedir (*DİA*, XV, 257). Bu seccadelerin en önemli farkları üst bordürlerinde Âyetü'l-kürsî, Nûr sûresinin 35. âyeti, namazla ilgili âyetler, lafza-i celâl, esmâ-i hüsnâ, besmele, kelime-i tevhid ve tekbir gibi yazıların yer almasıdır. XVII. yüzyıldan itibaren saray seccadeleri eski zarıflığını kaybetmiş, desenlere eski özen gösterilmemiştir. Ancak daha sonra yaklaşık bir buçuk asırlık bir geçmişi bulunan Hereke fabrikalarında yenilenen teknik, desen ve inceliklerle bu tür halıların çok kaliteli örnekleri üretilmiştir. Topkapı Sarayı'nda yer alan Hereke seccadeleri mihrap zemini madalyonlu, madalyonlu Uşak kompozisyonlu, mihrap zemini geometrik, mihrap zemini ince kıvrık dalı, kandilli, mihrap zemini rûmîli, bulut motifli ve vazolu gibi gruplara ayrılabilir. Bordürlerine sülüs ve ta'likle âyetler yazılıp köşelerine küffî madalyonlar yerleştirilenlerin yanında yazısı çok az olanlar da vardır.

Anadolu'da seccadeleriyle ünlü merkezlerin başında yer alan Uşak'ta XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın sonuna kadar değişik türde seccadeler dokunmuştur. Gördes düğümlü bu seccadeler genelde kırmızı, kareye yakın büyük boyda ve uzun saçaklıdır. Bu yüzyıllar içinde motifler gelişerek devam etmiş ve Batılı ressamın ilgisini çekmiştir. Sade mihrap nişi zemini bazan bir madalyon ve kandil motifli ile süslenmiş, bazan kıvrık dallar, çiçek, yaprak, ibrik gibi dolgularla zenginleştirilmiştir. Mihrap ve bordür zemini çok defa aynı renklerin kullanıldığı örnekler de vardır; zeminleri beyaz Uşak seccadelerine de rastlanır. Gördes seccadeleri saray halılarından geliştirilmiştir ve en zengin grubu oluşturur. Belirgin kontürlü mihrap kemeri yüksek ve ince kademeli, mihrap zemini lâcivert, mavi, kırmızı veya yeşildir. İki yanda mihrap şamdanlarına işaret eden çiçek-

li birer marpuç motifli yer alır. Hepsinde mutlaka âyetlik ve tabanlık bulunmaktadır. İnce çizgiler halindeki mihrap nişinin kenarları ince dişli zikzaklarla çevrili olup içinden genellikle sümbüller ve küçük çiçekler sarkar. Çift mihraplı olanlara muhtemelen daha çok çeyiz için hazırlanıklardan "kız Gördes" denir. Kula seccadelerinde mihrap daha sade olup üçgen şeklinde, düz veya ince kademelidir. Üstte âyetlik yer alır; bordürler ince şeritler halindedir. Ladik seccadeleri Osmanlı saray seccadelerinin özellikleri ile kendi bölge karakterini en iyi kaynaştıran seccadelerdir. Bunlarda tabanlık veya âyetlik yerlerinde bazan uzun saplı lâle, çiçek yahut ağaç motifleri sıralanır. Anadolu'da Milas, Bergama, Kırşehir, Mucur, Sivas, Yağcıbedir gibi daha birçok yörenin kendine has yöresel halı motiflerini yansıtan çok değerli seccadeleri vardır ve bunların yer yer birbirlerinden etkilendiği görülmektedir.

Dağistan, Kazak ve Şirvan gruplarına ayrılan Kafkas seccadeleri daha çok geometrik süslemelidir. Bunların arasında Dağistan seccadeleri işçiliği ve diğer özellikleri itibarıyla öne çıkar. Orta Asya'da Buhara, Semerkant, Hindistan'da Agra, Fetihpûr, Lahor ve Afganistan-Belûcistan bölgesi önemli seccade yapım merkezleridir. Hindistan bölgesi seccadelerinde bitkisel motifler önemli bir yer işgal eder. İran'da seccade çeşitleri fazla değildir. Bunlardan XVI. yüzyıla ait önemli bir saf seccadesi örneği parçası Museum für Islamische Kunst Berlin'dedir (Envanter nr. I, 66/62; bk. Spuhler, s. 83, 84, lv. 81).

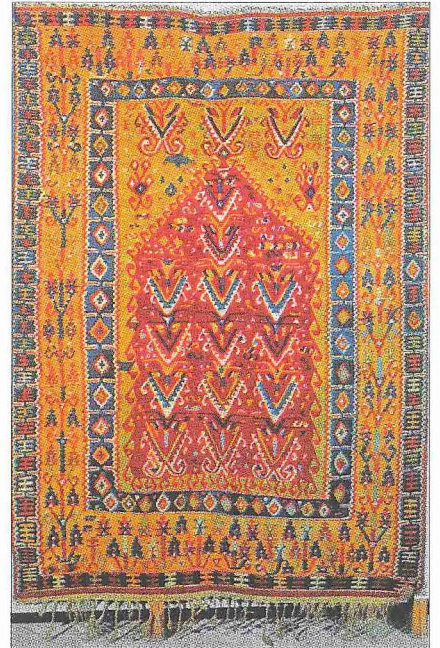
Seccadeler kilim, cicim, sumak türü dokuma veya kemha, saten yahut etamin gibi kumaş türünden dokuma desenli veya nakış işlemeli de olmaktadır. Kilim seccadeler daha çok iliklidir ve yörelerinin motif özelliklerini yansıtır. Bunların da tekli, iki mihraplı ve saf seccadesi türleri vardır. Erzurum veya Kars'ta dokunmuş Kafkas kökenli üçlü bir kilim saf seccadesi Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde muhafaza edilmektedir (Envanter, nr. 1747). Günümüzde

ulaşan en değerli kumaş seccadeler saray seccadeleridir. Bunlar da Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki örneklerinde görüldüğü gibi (nr. 13/1537, 13/1543) saray halı ve kilim seccadelerinin desen özelliklerini taşır. Anadolu seccadeleri içinde post motifli işlenmiş olanlara da rastlanmaktadır. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan bir XVII. yüzyıl Konya seccadesinde (Envanter, nr. 352) lâle, rûmî ve çengel motifleriyle süslenmiş bordürlerin ortasındaki zemini küçük baklava beneklerle süslü bir post motifli kaplamaktadır (bk. *Türk El Dokuması Halılar: Katalog*, I, nr. 61).

BİBLİYOGRAFYA :

*el-Muvaḫḫa*ʿ, "Vuḫḫü'ş-şalât", 13; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-Azamî), Beyrut 1403/1983, I, 169, 394, 395, 396; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1989, I, 352; *Müsned*, I, 269, 308, 320, 358; II, 56; III, 132, 149, 164; IV, 254; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 396; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, VI, 180; İbn Teymiyye, *el-Fetâva'l-kübrâ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 33; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî* (nşr. Abdülazîz b. Abdullâh b. Bâz), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 430; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 324; Azîmâbâdî, 'Aḫḫü'l-ma'bûd, Beyrut 1415, I, 303; II, 252; Kurt Erdmann, *15. Asır Türk Halısı* (trc. H. Taner), İstanbul, ts. (İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları), s. 85, 87, 93, 112; F. Spuhler, *Die Orientteppiche im Museum für Islamische Kunst Berlin*, München 1987, s. 37, 38, 83, 84, lv. 16, 18, 81; Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı*, İstanbul

Bayburt yöresine ait halı-seccade

1987, s. 145 vd., 152, 153 vd., 179 vd., 193 vd.; a.m.f. – Ayşe Fazlıoğlu, *Düğümün Son Halkası: Osmanlı Sarayı Halıları*, İstanbul 2007, s. 104 vd.; Oktay Aslanapa, “Seccâde”, *İA*, X, 305-306; Nazan Ölçer, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi: Kilimler*, İstanbul 1988, s. 146, 147; Zeki Sönmez, “Prayer Rug Weaving Tradition in Turkey and Prayer Rugs of Milas”, *Traditional Carpets and Kilims in the Muslim World Past, Present and Future Prospects* (ed. Nazeih Taleb Maarouf), İstanbul 2002, s. 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444; *Türk El Dokuması Halılar: Katalog*, Ankara 2006, I, nr. 4, 61, 99; II, nr. 108; III, nr. 303, 307, 309; IV, nr. 315; Ülkü Bilgin, “XIX. Yüzyıl Seccadeleri”, *Sanat Dünyamız*, sy. 17, İstanbul 1979, s. 18 vd.; Hülya Tezcan, “Topkapı Sarayındaki Halı Seccadeler”, *Türkiyemiz*, XIII/38, İstanbul 1982, s. 20 vd.; a.m.f., “Osmanlı Saray Yaygıları; Nihaliler, Seccadeler, Yolluk ve Duvar Askıları”, *Kültür ve Sanat*, I/1, Ankara 1988, s. 50 vd.; A. J. Wensinck – [Margaret Hal], “Sadjdjâda”, *El²* (İng.), VIII, 740-742; A. Knysh, “Sadjdjâda”, a.e., VIII, 742-745; Nebi Bozkurt, “Halı”, *DİA*, XV, 255, 257; a.m.f., “Kilim”, a.e., XXVI, 3, 4, 5.

NEBİ BOZKURT

SECDE

(السجدة)

Namazın rükünlerinden biri.

Sözlükte “eğilmek, boyun eğmek, tevazu ile alını yere koymak” anlamındaki *sücûd* masdarından gelen *secde* fıkıh terimi olarak namazda alın, burun, el ayakları, dizler ve ayak parmakları zemine değecek şekilde yere kapanmayı ifade eder. Secdeyle aynı kökten türeyen ve “secde edilen yer” anlamına gelen *mescid* Allah’a ibadet edilen yer ve bilhassa müslümanların ibadethaneleri için kullanılır.

Secde ve aynı kökten türeyen kelimeler Kur’an’da gerek “boyun eğme” mânasında gerekse terim anlamıyla seksen bir âyette geçer (M. F. Abdülbâki, *el-Mu‘cem*, “scd” md.). Râgıb el-İsfahânî Kur’an’daki secdeyi isteğe bağlı ve zorunlu secde olarak ikiye ayırır; ilki (sücûd bi’htiyâr) insana mahsus olup karşılığında mükâfat vardır. “Allah’a secde edin” (en-Necm 53/62) gibi âyetler secdenin bu ilk anlamıyla ilgilidir. İkincisi (sücûdü teshîr) insan dahil olmak üzere canlı ve cansız bütün varlıkların Allah’ın koyduğu kanunlara boyun eğmesidir. “Göklerde ve yerde bulunan her şey ve bunların gölgeleri sabah akşam isteseler de istemeseler de Allah’a secde ederler” âyeti (er-Ra’d 13/15) secdenin ikinci anlamıyla ilgilidir (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “scd” md.). Müfessirler, ikinci anlamıyla bütün varlıkların Allah’a secde etmesini (meselâ bk. en-Nahl 16/48-49; el-Hac 22/18; er-Rahmân 55/6) fitratlarının gereği olarak yaratıcının kendileri için koyduğu

kanunlara tâbi olup onların dışına çıkamamaları şeklinde izah ederler.

İslâm’da tevhid prensibine göre ibadet kastıyla Allah’tan başkasına secde etmek haramdır. Bununla birlikte Kur’an, Allah’ın meleklerine Âdem’e secde etmelerini emrettiğini ve onların da bu emri yerine getirdiğini bildirir (el-Bakara 2/34; el-A‘râf 7/11; İsrâ 17/61; el-Kehf 18/50). Tefsir âlimleri bu secdenin mahiyeti konusunda başlıca iki görüş ileri sürmüştür. Buna göre bu secdenin ibadet değil selâmlama kastıyla ve hürmet ifadesi olarak yapılan bir secde, bir nevi biat olması ya da Âdem’in kible kabul edilerek Allah’a secde edilmesi söz konusudur. Bununla birlikte meleklerle mahsus bu secdeyi insanların davranış ve kavrayışları çerçevesinde yorumlamaya çalışmanın gereksiz olduğunu ileri sürerler de vardır (İbn Âşûr, I, 422). Diğer taraftan Kur’an ebeveynlike kardeşlerinin Hz. Yûsuf’a secde ettiğini de haber verir (Yûsuf 12/100). Müfessirler bunu ibadet amacıyla değil o dönemin âdeti olan ve selâmlama kastıyla yapılan bir secde, bir tür selâmlama ya da Yûsuf’u kavuşturduğu için Allah’a şükür amacıyla yapılan bir secde şeklinde açıklar. Kur’an’da gerek müslümanlardan “rükû ve secde edenler” diye söz edilmesi (et-Tevbe 9/112), gerekse onların yüzlerindeki secde izinden tanınacağını bildirilmesi (el-Feth 48/29) secdenin müslüman kimliğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir. Secde ve türevleri hadislerde de sözlük ve terim anlamlarıyla sıkça kullanılmaktadır (Wensinck, *el-Mu‘cem*, “scd” md.).

Namazın en önemli rükünlerinden biri olan secdenin her rek’atta rükûdan doğruduktan sonra iki defa yapılması farzdır. Secdenin farz oluşu Kur’an-ı Kerim’deki emre (el-Hac 22/77) ve Hz. Peygamber’in sünnetine (Buhârî, “Ezân”, 133, 134, 137; Müslim, “Şalât”, 226-230) dayanır. Secde Allah’a karşı saygı, itaat ve tevazuun en mükemmel ifadesi, insanın mânen Allah’a en çok yaklaştığı andır. Resûl-i Ekrem, “Kulun rabbine en yakın olduğu an secdeye varmış olduğu andır; secdede duayı çokça yapın” buyurmuş (Müslim, “Şalât”, 215; Nesâî, “Da‘avât”, 118) ve Allah’tan başkasına secde edilemeyeceğini belirtmiştir (Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 40).

Namazda secdenin ne şekilde yapılacağı Resûlullah’ın sözlü ve fiilî sünnetiyle açıklanmıştır. Konuya ilişkin rivayetlerin fakihler tarafından değerlendirilmesi ve yorumlanması neticesinde secdeyle ilgili bazı meselelerde farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Hadislerde secdenin alın, eller, dizler ve

ayak parmakları olmak üzere vücudun yedi kısmını yere değdirmek suretiyle yapılacağı (Müslim, “Şalât”, 44; Ebû Dâvûd, “Şalât”, 150, 151; Tirmizî, “Şalât”, 87), bazı rivayetlerde Hz. Peygamber’in alını zikrettikten sonra eliyle burnunu da işaret ettiği (meselâ bk. Buhârî, “Ezân”, 133; Müslim, “Şalât”, 226) belirtilmektedir. Hanefî mezhebinde farz olan alının ve ayakların, hiç değilse bir ayağın yere değmesidir. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde yukarıda zikredilen yedi kısmın her birinin, Mâlikî mezhebinde alının bir bölümünün yere değiştirilmesi farzdır. Secdede alınla burnu birlikte yere değdirmek İmam Şâfiî’ye göre namazın geçerlilik şartlarından, Hanefîler’e göre namazın vâciblerindedir. İmam Mâlik yalnızca alının yere değmesi durumunda secdenin sahih olacağı, sadece burnun değmesi halinde ise geçerli olmayacağı görüşündedir. Secdede ayak parmak uçlarının yere değiştirilmesinin farz olması sebebiyle secde yaparken vücudun bu kısımları yerden kesilmemeli, en azından bir ayak secde yapılan zeminle temas halinde olmalıdır. Fakihlerin çoğunluğuna göre secdeye varırken sırasıyla dizler, eller ve alının yere konulması, kalkarken de sırasıyla alın, eller ve dizlerin kaldırılması gerekir. Bu sıranın secdeye giderken eller, dizler ve alın, secdeden kalkarken alın, dizler ve eller şeklinde olması gerektiği görüşü de vardır.

Secde halinde ve iki secde arasındaki oturuşta (bk. CELSE) bir süre beklemek ta’dîl-i erkândan kabul edildiği için Hanefî mezhebi dışındaki üç mezhebe ve Hanefîler’den Ebû Yûsuf’a göre farzdır. Secde vaziyetinde beklemenin en az süresi Hanefîler’de “sübhâne rabbiye’l-a’lâ” denecek kadardır. Vücut tam olarak sükûnet buluncaya kadar secde halinde kalınmalı, sonra başı ve beli dik bir vaziyet alacak biçimde kaldırıp oturmalı, gerek bu oturma gerekse ikinci secde esnasında ilk secde olduğu gibi vücut sükûnet bulana kadar beklenmelidir. Birinci secdeden tam anlamıyla doğrulmadan ikinci secdeye gidilmesi durumunda kişinin duruşu secdeye daha yakınsa iki ayrı secde yapılmış sayılmayacağı için namazın sonunda sehiv secdesi yapması gerekir.

Secdeye kapanırken ve secdeden kalkarken “Allâhüekber” demek sünnettir. Resûl-i Ekrem’in namazdaki rükû ve secdelerinde zaman zaman, “Sübbühun kuddûsün rabbü’l-melâiketi ve’r-rûh” (O her türlü eksiklikten münezzehtir, pek yücedir, meleklerin ve Cebrâil’in rabbidir) şeklindeki zikri tekrar ettiği ve, “Yüceler yücesi olan rab-